

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNDE SOSYAL MEDYANIN ROLÜ

Gurbet BATMAZ*

1. Özet

Askeri darbe, resmi askeri kurumlara mensup kişiler tarafından daha önceden haber verilmeden gizli tuttukları planları çerçevesinde halkın iradesine, insan haklarına, hukukun üstünlüğüne, demokrasiye ve anayasal devlet ilkelerine aykırı bir şekilde yönetime el konulmasıdır.

Askeri darbeler ülkenin hem iç politikasına hem de dış politikasına kalıcı olarak zarar verir. İç politikada kaos ortamı, baskı ve korku hakim olurken; dış politikada ise uluslar arası ilişkilere zarar verir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde "laiklik" ve "hukuk devletini koruma" gerekçesi ile neredeyse her on yılda bir yapılan askeri darbeler sosyal, siyasal, ekonomik alanlarda kalıcı izler bırakmış ve her darbenin sonucu bir öncekinden daha acımasız olmuştur.

Bunun en yakın örneğine geçtiğimiz aylarda yaşadığımız darbe girişimi ile tanık olduk. 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşadığımız darbe girişimi sonunda 535 Yurttaş yaralanmış, 250 yurttaş hayatını kaybetmiş, maddi ve manevi ciddi kayıplar yaşanmıştır.

Bu çalışma ile 15 Temmuz darbe girişimi, bu bağlamda 1960 yılından bu yana yaşadığımız darbeler irdelenerek, kitle iletişim araçları özellikle sosyal medyada örgütlenen yurttaşların darbe girişiminde gösterdiği tepkiler ele alınacaktır. Çalışma ile 15 Temmuz darbe girişiminde sosyal medyanın rolü incelenecektir.

Sosyal medyanın toplumsal hareketler üzerindeki yansımalarını anlamak; bilgiye ulaşmada ve sosyalleşmede önemli bir yere sahip olan sosyal medyanın, 15 Temmuz darbe girişimi ile arasındaki etkileşimini ve yansımalarını anlaşılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: 15 Temmuz, Darbe, Darbe Girişimi, Sosyal Medya.

2. Türkiye Darbeler Tarihi

2.1. 27 Mayıs 1960 Darbesi

İkinci Dünya savaşı sonrası değişen dünyanın toplumsal durumuna ayak uydurma kaygısından dolayı 7 Ocak 1946 yılında Demokrat Parti'nin kurulmasıyla çok partili hayata geçen Türkiye Cumhuriyeti 14 Mayıs 1960'ta Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Demokrat Parti (DP) arasında yapılan seçimler ile demokratikleşmeye adım attı.

14 Mayıs 1950'de, CHP ve DP arasında yapılan seçimlerde Demokrat Parti oy çokluğunu elde etmiş (Demiriz,2011:26) bu süre zarfında ülkedeki karışıklık, DP'nin asıl amacından uzaklaştığı, dinin politikaya alet edildiği, seçmenlerin iradesinin kötüye kullanıldığı (Önal,2015:523), darbeci askerlerin darbe nedenlerine gerekçe gösterilerek 27 Mayıs sabahı ülke yönetimine demokratik olmayan yollardan el konulmuştur (Demiriz,2011:26).

Elektronik kitle iletişim aracı olarak sadece TRT Radyosunun yayında olduğu (<http://t24.com.tr/yazarlar/dogan-akin/turkiyenin-darbe-tarihinde-ilklerin-gecesi,15044>) dönemde gerçekleştirilen ülke tarihinin bu ilk darbesi Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)'nin emir-komuta zinciri dışında 37 düşük rütbeli subay tarafından aşağıdan yukarıya doğru yapılmıştır.

27 Mayıs 1960 tarihinden 28 Ekim 1961'de kurulan 26. Cumhuriyet Hükümetine kadar "27 Mayıs Dönemi Rejimi" olarak adlandırılan dönem, demokratikleşmenin kurumsallaşması engellenmiş ve ülkemizde darbe geleneğini başlatmıştır. Bunun sonucunda anayasa ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) feshedilmiş, siyasi faaliyetler durdurulmuş, 1962 Anayasası kabul edilmiştir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes (https://tr.wikipedia.org/wiki/27_Mayıs_Darbesi) dönemin Genel Kurmay Başkanı Rüştü Erdelhun, hükümet üyeleri ve milletvekilleri tutuklanmış, Yassıada'ya hapsedilmiştir-- Tarihe Yassıada Davaları olarak geçen davalar 14 Ekim 1960 tarihinde başlamış, 11 ay 1 gün süren davada (https://tr.wikipedia.org/wiki/27_Mayıs_Darbesi) 592 sanıktan 288'i için idam istenmiş. Kararı açıklayan Yüksek Adalet Divanı 15 sanığı idam cezasına çarptırmıştır (<http://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyenin-darbeler-tarihi>).

2.2. 12 Mart 1971 Muhtırası

27 Mayıs 1960 darbesinden sonra 12 Mart 1971'de ordu yeniden yönetime el koymuştur. O güne kadar gelinen süreçte şunlar yaşanmıştır: Siyasi tarihimize "Kanlı Pazar" olarak geçen 1969 yılında Amerikan 6. Filosu'nu protesto etmek amacıyla Beyazıt'ta toplanan farklı görüşteki öğrenci grupları arasında çıkan çatışmalarda 2 kişinin öldürülmüş, bir yıl sonra işçi sendikalarının dönemin "Yeni Sendikalar Yasasını" protesto etme amacıyla 75 bin işçinin yürüyüşe geçip, hükümetin 60 günlüğüne sıkıyönetim ilan etmiştir. Tarihe 15 – 16 Haziran olayları olarak geçen o iki günde dört kişi hayatını kaybedecekti (<http://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyenin-darbeler-tarihi>). Toplum içinde artan kargaşa ortamında tarih 12 Mart 1971'i gösterdiğinde Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı Celal Eyiceoğlu ve Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur'un imzasıyla Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a bir muhtıra verilerek, hükümet istifaya zorlandı. Başbakan Süleyman Demirel istifa etmek zorunda kaldı (<http://www.timeturk.com/turkiye-nin-demokrasi-tarihi-darbeler-ve-muhtiralar/haber-155993>) Muhtıra TRT radyosundan tüm ülkeye, bir kopyası da TBMM genel kurulundan okunmuş meclis genelinden herhangi tepki gelmemiştir (Demiriz,2011:82). Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel, muhtıraya direnmeyerek istifa ettiği için "şapkasını alıp gitmek" ile suçlandı(<http://t24.com.tr/yazarlar/dogan-akin/turkiyenin-darbe-tarihinde-ilklerin-gecesi,15044>).

12 Mart 1971, 27 Mayıs 1960 darbesinden farklı olarak sivil iktidarı tamamen ortadan kaldırmamıştır. Bu yüzden "muhtıra" adını almıştır (Keskin,2011:43). Parlamento ve partilerin kapatılmadığı anayasanın askıya alınmadığı 1971 müdahalesi, emir – komuta zinciri içinde yapılan ilk darbedir. Ordu güvendiği isimleri hükümetin başına getirerek, iki yıl boyunca yönetimi elinde bulundurmıştır.

27 Mayıs üç siyasetçinin idamıyla sonuçlanmıştı, 12 Mart'ı izleyen günlerde darağacında bu kez 3 genç vardı: Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan (<http://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyenin-darbeler-tarihi>). Amaç toplum içindeki kargaşa ve şiddet ortamını daha ileri boyutlara yükselmeden önlemek olmuşsa da şiddet ve

kargaşa ortamı daha artmıştır. Yönetim işçi mücadelesine ve devrimci harekete karşı açık bir savaş yürütmüştür (Demiriz, 2011:83).

2.3. 12 Eylül 1980 Darbesi

Üzerinden 36 yıl geçen silahlı kuvvetlerin yönetime üçüncü açık müdahalesi olan 12 Eylül 1980 (<http://www.timeturk.com/turkiye-nin-demokrasi-tarihi-darbeler-ve-muhtiralar/haber-155993>) tarihine gelinceye değin birçok elim hadiseler yaşanmıştır. 12 Mart 1971 muhtırasından sonra ülkede huzur ortamı tahsis edilememiş, aksine çatışmalar ve kargaşa ortamı gün geçtikçe tırmanmaya başlamıştır. 12 Eylül askeri darbesine doğru hızla giderken ülkede yaşananlar ürkütücü boyuttaydı. Bu olaylardan bazıları şu şekilde sıralayabiliriz:

1970'li yılların ortalarından itibaren “Kontragerilla” adıyla faaliyet yürüten “Özel Harp Dairesi” adıyla devlet içinde gizli örgütler oluşmaya başlamıştır (Demiriz,2011:99).

Türkiye Cumhuriyetinin en kanlı yılı olarak tarihe geçen 1978 yılının ilk on beş gününde 30 siyasi cinayet işlenmiş, 200'den fazla insan yaralanmıştır (Demiriz,2011:105). Tarih 16 Mart 1978'i gösterdiğinde İstanbul Üniversitesinde sol görüşlü öğrencilerin üzerine bomba atılmış (Demiriz,2011:106), 44 yaralı ve 5 ölü'nün olduğu katliam yaşanmıştır. Ankara Bahçelievler'de Türkiye İşçi Partisi (TİP) üyesi 7 öğrenci evlerinde öldürülmüş, Balgat'ta kahvehaneler taranmıştır (Demiriz,2011:106). Yine aynı yıl İstanbul taksim meydanında 1 Mayıs gösterilerinde nereden geldiği belli olmayan silahlar ile 34 ölmüş, çıkan panikte 136 insan ezilmiştir (https://tr.wikipedia.org/wiki/Kan%C4%B1_1_May%C4%B1s).

Dönemin Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Bülent Ecevit'e Çiğli Havaalanında silahlı saldırı düzenlenmiş, Gazeteci Abdi İpekçi, DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler ve dönemin eski başbakanı Nihat Erim ardı ardına öldürülmüştür (<http://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyenin-darbeler-tarihi>).

Tüm bunlar ülkede yaşanırken 23 Temmuz 1980'de İsrail Kudüs'ü ebedi başkent ilan etmiş; bu durumdan dolayı Konya'da yüz binleri bulan katılımla miting düzenlenmiştir. Mitinge cübbe ve sarıklı katılan grubun bir kısmı İstiklal Marşı okunduğu sırada ayağa kalkmamaları ve mitingde “Şeriat İslamdır, Anayasa Kurandır” , “Dinsiz devlet yıkılacak elbet” gibi sloganlar atılması ülke gündeminde bomba etkisi yaratmıştır (Akal,2013: 99).

Çorum'da Alevi vatandaşlara dönük katliamlar yaşanırken dönemim başbakanı Süleyman Demirel “Çorum'u bırakın, Fatsa'ya bakın” diye işaret ettiği Fatsa'da halkın doğrudan katılımcısı olduğu Fatsa Komünü dönemin iktidarını rahatsız etmiş. 11 Temmuz 1980'de ilçeye “Nokta Operasyonu” adıyla askeri operasyon yapılmış ve bu operasyonu bizzat Kenan Evren yönetmiştir.

Ülke yangın yerine dönüşmüşken tarih 12 Eylül 1980 saat 03.59'u gösterirken Türkiye Radyolarında Genelkurmay ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Kenan Evren imzalı (Öcal, 2009:9) okunan bildiri ile asker yönetime el koymuştur. Kenan Evren darbe bildirisini okurken yanında Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin Orgeneral Nurettin Ersin ve Jandarma Genel Komutanı Sedat Celasun da vardı (<http://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyenin-darbeler-tarihi>). 13 sıkıyönetim bölgesine, 13 general sıkıyönetim komutanı olarak atanmış, birçok derneğin faaliyeti durdurulmuştur, Emniyet Teşkilatı, Jandarma Genel Komutanlığının emrine verilmiştir (Aktüel Dergisi,2013:12).

Böylece 12 Eylül 1980'den 6 Kasım 1983 tarihine kadar sürecek olan “12 Eylül Yönetim Dönemi” de başlamış oldu.

Darbe dönemi boyunca açılan 210 bin davada 230 bin kişi yargılandı, 7 binden fazla kişi için idam cezası istendi. Bunlardan 517'sine idam kararı verilirken, kararların 50'si uygulandı (<http://www.timeturk.com/turkiye-nin-demokrasi-tarihi-darbeler-ve-muhtiralar/haber-155993>). Darbeden hemen sonra sağ görüşlü Mustafa Pehlivanoğlu ve sol görüşlü Necdet Adalı idam edilmiştir (Aktüel Dergisi;Aralık,2013) yıllar sonra itiraf edecek olan Kenan Evren “Bir sağdan bir soldan astık” (<http://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyenin-darbeler-tarihi>) diyerek tarihi bir açıklamada bulunacaktı. Darbe öncesinde bir eri öldürdüğü gerekçesiyle tutuklu olan 17 yaşındaki Erdal Eren 19 Mart 1980'de tarihinde idama mahkûm edilmiş, bu karar Yargıtay tarafından iki kere iptal edilmesine rağmen Milli Güvenlik Konseyince onaylanan kararlar ve yaşı büyütülerek 13 Aralık 1980'de Ankara

Merkez Ulucanlar Cezaevi'nde idam edilmiştir (<http://www.timeturk.com/turkiye-nin-demokrasi-tarihi-darbeler-ve-muhtiralar/haber-155993>). Dönemin genelkurmay başkanı Kenan Evren “Asmayalım da besleyelim mi?” (Aktüel Dergisi;Aralık,2013) diye açıklamada bulunarak uzun süre hafızalara kazınan bir cümlenin mimarı olur.

Tüm bunlar yaşanırken darbe kâbusunu yaşam boyu sürecek olanlar da vardı (<http://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyenin-darbeler-tarihi>). Diyarbakır Cezaevi nezdinde gözaltında ya da cezaevlerinde görüşü ne olursa olsun tanışanlar için Kenan Evren'in yorumu aslında yapılan tüm işkencelerin sistematik olduğunu da ortaya koymaktadır : “ Olmuş olabilir ama ne hükümetten ne de konseyden bunlara işkence eza cefa yapın diye bir direktif verilmiş değildir. Bu normal zamanda da oluyor. Ne yani bugün de işkence yapılmıyor mu? Olmuştur.” (Demiriz, 2011:120).

2.4. 28 Şubat 1997 Post – Modern Darbesi

12 Eylül'den 15 yıl sonra, 4 Aralık 1995'te yapılan seçimlerden Refah Partisi seçimlerden en fazla oy alan parti çıkmış ve Doğru Yol Partisi ile koalisyon hükümeti kurmuştu (Akıncı,2013:46). Dönemin koalisyon hükümeti iktidar olduğu tarihten itibaren, asker ve laik çevreleri rahatsız etmiştir.

6 Ekim 1996'da Ankara Kocatepe Camisi'nde "şeriat isteriz" sloganları ile Aczmençiler'in gösteri yapması, 3 Kasım 1996'da Susurluk'ta meydana gelen bir trafik kazasında mafya, siyasetçi, polis ilişkilerinin açığa çıkmasından sonra, söz konusu ilişkiye Başbakan Erbakan 'fısa fıso' demesi, Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın, aydınlık için bir dakika karanlık toplumsal eylemi için "Mum söndü oynuyorlar." diye demeç vermesi (https://tr.wikipedia.org/wiki/28_Şubat_süreci) Dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan, 11 Ocak 1997 günü, Başbakanlık Konutunda tarikat liderleri ve şeyhlere iftar yemeği vermesi, 30 Ocak 1997'de Sincan belediyesinde Kudüs gecesinde sergilenen cihat adlı oyunun basında geniş yer bulması, 3 Şubat 1997'de, Ankara'da Star TV muhabiri Işın Gürel'in muhafazakâr biri tarafından saldırılarak dövülmesi, 23 Şubat 1997'de Fatih Camii'nde öğlen namazının ardından bir grubun "şeriat isteriz", "yaşasın Hizbullah" sloganlarıyla yürümesi (https://tr.wikipedia.org/wiki/28_Şubat_süreci) gibi davranışlar ve söylemler kamuoyunda geniş yer bulmuş, Türk Silahlı Kuvvetleri'nde (TSK) tepkiye neden olmuş ve komuta kademesi, Başbakan Erbakan ve yardımcısı Tansu Çiller'i eleştirmeye başlamıştır. Tüm bunlar 1997 yılının Türkiye'sinde olurken askerler 4 Şubat'ta Sincan'da askerler 20 tank ve 15 zırhlı araçla geçiş yaptı (https://tr.wikipedia.org/wiki/28_Şubat_süreci). 5 Şubat'ta Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Başbakan Erbakan'a uyarı mektubu gönderdi. Dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya “İrtica, PKK'dan daha tehlikelidir.” (https://tr.wikipedia.org/wiki/28_Şubat_süreci) açıklamasını yaptı.

Tarih 28 Şubat 1997'yi gösterdiğinde Milli Güvenlik Konseyi (MGK) tarihi bir toplantıya imza attı. Yaklaşık 9 saat süren toplantı sonunda Cumhuriyetin yasalarının uygulanmasının tavizsiz yerine getirilmesi; ülkedeki rejim aleyhtarı ve bölücü grupların laik anti-laik ayrımcılığı yaparak ülkenin barışını bozmaya çalıştıkları, toplumsal huzurun ve rejimin teminatının laiklik ilkesinin olduğu, bu gelişmelerin toplumsal huzuru zedelediği belirtilerek gerekli önlemlerin alınmasının Bakanlar Kuruluna (Akıncı,2013:47) bildirdi.

28 Şubat müdahalesinde asker 12 Eylül'de olduğu gibi mektup ya da silahı değil, basını kullanmıştır (Öcal,2009:16). 28 Şubat süreci içinde Silahlı Kuvvetler medyayı son derece etkin bir biçimde kullanmış, psikolojik savaş yöntemleriyle kamuoyu oluşturmaya girişmiş, kamuoyundan sağladığı destekle siyasal alana yönelerek kendi doğrularını empoze etmeye çalışmıştır. Bunda da oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Nitekim 28 Şubat müdahalesinin post-modern darbe olarak nitelenmesinin sebebi de bu yöntem farklılığıdır Öcal,2009:16). Yine İmam hatiplerin gelişmesine engel olunması için zorunlu eğitim 8 yıla çıkarılmıştır.

2.5. 27 Nisan 2008 E – Muhtıra

27 Nisan 2007 tarih ve saat 23.20'de Genel Kurmay Başkanlığı internet aracılığı ile bir açıklama yapıldı (<http://www.aksam.com.tr/foto-galeri/yasam/ulke-tarihinin-utanc-tablosu-turkiyede-simdiye-kadar-yasanmis-darbe-ve-darbe-girisimleri/31481/4>). Her açıklamada olduğu gibi mevcut “sertliği” barındıran açıklamanın gerekçesi yine laiklik ile ilgilidir (Aktüel Dergisi; Aralık,2013).

Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyan Abdullah Gül, anayasanın belirlemiş olduğu tüm şartları haiz olduğu halde, onun adaylığına karşı çıkan bir kesim olmuştur (Akıncı,2013:51). Abdullah Gül'ün eşinin başörtülü olması bazı çevreleri rahatsız ettiğinden tepki çekiyordu (<http://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyenin-darbeler-tarihi>). O tepki yapılan "Cumhuriyet Mitingleri" ile gösterilmeye çalışılıyordu. Tam da bu dönemde "367" teorisi ortaya atıldı. Bu teoriye göre cumhurbaşkanının seçilebilmesi için, meclis başkanı hariç 367 milletvekilinin onayı olması gerekir (<http://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyenin-darbeler-tarihi>). Günler tartışmalarla geçerken 12 Nisan günü Genelkurmay Başkanı o dönemde sıkça yapılan bilgilendirme toplantılarından birinde gazetecilerin karşısındaydı. Soru sorulmadan yanıtı kendisi verdi, "Ne soracağınızı biliyorum" diye başlayan konuşmasında Yaşar Büyükanıt "Cumhurbaşkanımız, Cumhuriyet'in temel değerlerine, laikliğe sözde değil, özde bağlı olmalı" demişti. 12 gün sonra, 24 Nisan'da Ak Parti grup toplantısında Başbakan Erdoğan Ak Parti'nin adayını tarihe geçen o cümleyle açıkladı: " Abdullah Gül kardeşim..." Ne olduysa o büyük alkış ve coşku sonrası oldu. 27 Nisan günü cumhurbaşkanlığı için ilk tur oylama yapıldı. Abdullah Gül 357 oyla seçildi (<http://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyenin-darbeler-tarihi>), bunun sonucunda 27 Nisan 2007 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı sitesinde bizzat dönemin Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt tarafından kaleme alınan bir muhtıra yayımlandı. Dönemin Ak Parti yöneticileri acil toplantılar yapmış, toplantı sonrası bu bildirin kendilerine karşı yapıldığını dile getirerek (Akıncı,2013:53) aynı ölçüde karşı duruş sergilediler. Sonuç Anayasa Mahkemesi'ne taşındı.

Nisanda başlayan kriz mayısta da sürdü. Türkiye, cumhurbaşkanını seçemiyordu. Ve o kriz Ak Parti'nin aldığı 22 Temmuz erken seçim kararıyla sonuçlandı. O seçimde Ak Parti'nin oyları yüzde 47'ye çıktı. Ve Abdullah Gül, ağustos ayında 3. turda 339 oy alarak Türkiye'nin 11. Cumhurbaşkanı oldu. Hayrünnisa Gül de 11'nci firstlady olarak Çankaya Köşkü'ne çıktı. 27 Nisan e -muhtırası, 4 yıl daha Genelkurmay'ın sitesinde kaldı. 2011 yılında yine bir gece yarısı siteden çıkarıldı (<http://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyenin-darbeler-tarihi>).

İnternet aracılığı ile yapılan basın açıklaması Türkiye Cumhuriyeti siyasal tarihine "e-muhtıra" olarak yerini almıştır.

3. Sosyal Medya

Sosyal medya, toplumsal örgütlenme modellerinde son dönemde önemi giderek artan bir rol üstlenmiştir (Telli,2012:65). İletişim alanındaki hatırı sayılır gelişmeler, özellikle toplumların sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişi ile birlikte bilginin üretimini, depolanmasını, paylaşılmasını ve eleştirilmesini zamandan ve mekândan bağımsız hale getirmiştir (Köseoğlu ve Al,2013:). Özellikle Facebook, Twitter, Periskop gibi kullanıcıların tepkisi anında alınabilecek sosyal paylaşım ağlarının yaygınlaşması ile toplumsal hareketler bağlamında ön plana çıksa da azımsanmayacak bir oranda siyasal propaganda aracı olarak da kullanılmaktadır (Köseoğlu ve Al,2013:109).

Halkın endişe ve korku içinde geçirdiği 15 Temmuz akşamında kırılma noktasının halkın örgütlenmesi ve çeşitli sebeplerle sokağa dökülmesini sağlayan gücün sosyal medya olduğunu söylenebilir. Sosyal medyanın gücü bu anlamda tartışılmaz bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Televizyon haber kanallarında canlı yayınlanan bu olay, Twitter ve Facebook haber akışında da hızlı bir şekilde yerini aldı. Başta bilgilendirme ve fikir açıklamak amacıyla kullanılan sosyal medya platformları Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın FaceTime üzerinden halka sokağa çıkma çağrısı yapması üzerine bambaşka bir hal aldı. Cumhurbaşkanı'nın konuşması üzerine sokağa çıkan halk, askerlerin şok anında elde ettikleri üstünlüğü yitirmelerine ve akabinde teslim olmalarına neden oldu.

Toplumsal olayları uluslararası platformda incelemek gerekirse, 15 Temmuz'un kullanıcıları bir araya getirerek senkronize hareket etmelerine olanak verdiği tek olay olmadığını görebiliriz.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin seçilmiş cumhurbaşkanına, hükümetine, meclisine, yönetim organlarına, demokrasiye ve milli iradeye yönelik olarak 15 Temmuz 2016 akşamı başlatılan darbe girişimi yöneticilerin, devlet organlarının ve milletin gösterdiği büyük direnç sayesinde başarıyla engellendi. Hiç şüphesiz teknolojinin de darbe girişiminin engellenmesinde büyük katkısı oldu. Özel TV kanallarından mobil iletişim kanallarının çeşitliliğine, teknoloji 15 Temmuz darbe girişiminin başarısız olmasında büyük etki göstermiştir.

4. 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi

15 Temmuz 2016'da yapılması planlanan darbe girişimi Türkiye Cumhuriyetinin son yıllarda yaşadığı önemli olaylara sahne olmuştur. Cumhuriyet tarihinde 36 yıl sonra askerin ayak sesinin yeniden duyulduğu bu girişim halkın tepkisi ile başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Böylece tarihimize kara bir leke olarak düşmekten son anda dönülmüştür. 15 Temmuz gecesine giden olaylar şöyle özetlenebilir:

Orgeneral Akın Öztürk, Hava Kuvvetleri Komutanlığı'na Balyoz operasyonu sonrasında birçok komutanın tutuklanmasının ardından 2013 yılında getirildi. İki yıl komutanlık yaptıktan sonra Ağustos 2015'te görevi Orgeneral Abidin Ünal'a devretti. Orgeneral Öztürk, kalan bir yıllık görev süresini Yüksek Askerî Şura üyesi olarak devam ettirip önümüzdeki 30 Ağustos'ta emekli edilecekti (<http://www.hukukmedeniyeti.org/makale/1049/1iste-darbe-girisiminin-perde-arkasi/>).

Ancak, devletten temizlenmeye başlanan FETÖ bağlantılarına sahip general ve amirallerin sonraki günlerde yapılacak olan Yüksek Askerî Şura'da emekli edileceklerinin belli olması üzerine (<http://www.hukukmedeniyeti.org/makale/1049/1iste-darbe-girisiminin-perde-arkasi/>) 2016 Türkiye askerî darbe girişimi ya da darbecilerin verdiği adıyla Yurtta Sulh Harekâtı, 15-16 Temmuz 2016 tarihleri arasında Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde kendilerini Yurtta Sulh Konseyi olarak tanımlayan bir grup asker tarafından (https://tr.wikipedia.org/wiki/2016_Türkiye_askeri_darbe_girişimi) düğmeye basılmıştır.

Jandarma tarafından İstanbul Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nün kapatılması ile başlayan süreçte F-16'ların uzun süre havada kalabilmesi için İncirlik Hava Üssü'nden KC135R tipi iki tanker uçak görevlendirilmiştir. Bu uçaklar önce Ankara'da sonra da İstanbul'da görev yaparak F-16'ların saatlerce havada kalmasını sağlamıştır (<http://www.hukukmedeniyeti.org/makale/1049/1iste-darbe-girisiminin-perde-arkasi/>).

15 Temmuz akşamı Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar akşamüzeri 17.00 sıralarında darbe girişiminden haberdar olmuş, ancak Genelkurmay karargâhını terk etmek istememiştir. Bunun üzerine kendisi ve 2'nci Başkan Orgeneral Yaşar Güler cunta tarafından gözaltına alınmış (<http://www.hukukmedeniyeti.org/haber/10562/bir-darbe-girisiminin-anatomisi/>).

Aynı elim olay karargâhında olan Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Salih Zeki Çolak, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Galip Mendi, 15 Temmuz akşamı Eskişehir'de bir düğünde olan Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Abidin Ünal ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Bülent Bostanoğlu'nun da başına gelmiştir (<http://www.hukukmedeniyeti.org/haber/10562/bir-darbe-girisiminin-anatomisi/>).

Askerî hareketliliğin olduğu saatlerde Türk Silahlı Kuvvetlerinin e-posta adresinden basın mensuplarına “ülke yönetimine bütünüyle el konulmuştur” şeklinde mesaj gönderilmiş, askerler tarafından zapt altına alınan TRT ekranlarında Tijen Karaş tarafından “Yurtta Sulh Konseyi” adına darbe bildirisi okunmuştur. İzleyen dakikalarda Türk Silahlı Kuvvetlerinin resmî internet sitesinden sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir (https://tr.wikipedia.org/wiki/2016_Türkiye_askeri_darbe_girişimi).

Saat 23.25 dolaylarında İstanbul'da Bayrampaşa Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü binası zırhlı askerî araçlar ile kuşatılırken, yine askerlerce İstanbul Emniyet Müdürlüğünde bulunan polislerin silahlarının alınmasına teşebbüs edilmiş; Ankara'da da olaylara müdahale etmek üzere hazırlanan Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı Özel Harekât Daire Başkanlığının binası iki F-16 savaş uçağı tarafından bombalanmıştır.

TBMM Başkanı İsmail Kahraman ve yaklaşık 50 kadar milletvekilinin mecliste bulunduğu sırada F-16 savaş uçakları meclis üzerinden uçuş yaparak parlamentoyu dört kez bombalamıştır. Gelişmeler üzerine Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan; CNNTürk'te FaceTime aracılığı ile gerçekleştirdiği bağlantıda darbecilere hiçbir şekilde imkân tanınmayacağını ifade ederek halkı darbeye tepki göstermek için meydanlara ve havalimanlarına çıkmaya davet etmiştir. Çağrının ardından Türkiye'nin birçok ilinde darbecilere karşı protesto gösterileri düzenlenmiştir.

Sonuç olarak; İstanbul 1. Ordu Komutanı Ümit Dündar'ın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile yaptığı telefon görüşmesi ile tatil yaptığı Marmaris'i terk ederek kendisi için daha güvenli yer olan İstanbul'a

inmesi, burada şahsi karizmasını konuşurarak olayları Başkomutan vasfı ile yönetmesi, Ümit Dündar'ın TV ekranlarından darbe girişiminin TSK hiyerarşisi içinde olmadığını bildirmesi ve bu girişimin gayri resmi olduğunu açıklaması; muhalefetin ve TV kanallarının darbe karşıtı tarafta olması, askerlerin büyük çoğunluğunun “tatbikat ve terör eylemi var” denilerek kandırılmış olması darbe girişimini bozguna uğratmıştır.

Olaylar sonucunda 62'si polis, 5'i asker, 173'ü de sivil 240 kişi şehit olmuştur. Darbe girişimi sırasında toplam 1535 kişi de yaralandı. Akabinde Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) üyesi olarak tespit edilen 210 emniyet mensubu ile 6 bin 319 asker, bin 481 hakim-savcı ve 650 sivil gözaltına alınmış, 990 kişi tutuklanmıştır (<http://www.gazetevatan.com/feto-darbe-girisiminin-aci-tablosu-240-sehit-968348-gundem/>). Tutuklamalar ve gözaltılar bu çalışmanın yazım aşamasında da sürmektedir.

5. 15 Temmuz Darbe Girişimi'nde Twitter'da Açılan Çeşitli Hashtaglerin (#15temmuz, #darbedeğiltiyatro ve #nedarbenediktatörlük) Niceliksel İçerik Analizi (15 – 17 Temmuz 2016)

Metodoloji

15 Temmuz darbe girişimi sonrasında birçok hashtag açılmış, dakikalar içinde bu hashtagler ile binlerce tweet paylaşılmıştır. 15 – 17 Temmuz 2016 tarihleri arasında söz konusu çalışmada incelenen hashtag sayısı aşağıdaki tablolara çıkarılmıştır:

#15Temmuz	Tweet	Fotoğraf	Video	TOPLAM
15 Temmuz 2016	50	11	4	65
16 Temmuz 2016	871	201	22	1094
17 Temmuz 2016	122	28	7	157
TOPLAM	1043	240	33	1316
#DarbeDeğilTiyatro	Tweet	Fotoğraf	Video	TOPLAM
15 Temmuz 2016	3	1	-	4
16 Temmuz 2016	4079	618	33	4730
17 Temmuz 2016	113	21	22	156
TOPLAM	4192	640	55	4890

#NeDarbeNeDiktatörlük	Tweet	Fotoğraf	Video	TOPLAM
15 Temmuz 2016	2	-	-	2
16 Temmuz 2016	4551	755	5467	5467
17 Temmuz 2016	326	75	3	404
TOPLAM	4879	830	164	5873

5.1.Amaç

Çalışmada sosyal medyanın toplumsal hareketler üzerindeki yansımalarını anlamak, 15 Temmuz darbe girişiminin toplumdaki tepkilerinin sosyal medyada söylemsel yansımalarını tespit etmek amaçlanmaktadır.

5.2. Sınırlılık

15 Temmuz 2016 – 17 Temmuz 2016 tarihleri arasındaki Twitter'daki “#15Temmuz, #DarbeDeğilTiyatro ve #NeDarbeNeDiktatörlük” başlıklı hashtagleri Dijk'in söylem analizi yöntemi ile analiz edilecektir.

5.3. Yöntem

Söylem, dünyayı belirli bir biçimde anlama ve hakkında konuşma şeklidir (Jorgens ve Plillips, 2002'den akt., Devran, 2010: 56). Sözen'e göre söylem, dil pratiğidir. İdeoloji, bilgi, diyalog, anlatım, ifade şekli, uzlaşma, güç ve gücün çarpışmasıyla eyleme dönüşen dil pratiklerine dair süreçlerdir (1999: 20). İnsanların eylemlerini

kontrol altına alabilmek için söylemleri kontrol altına almak gerekir. Çünkü bireyler tutum, bilgi ve ideolojileri söylem ile kabullenirler. Kitle iletişim araçlarında söylemi kontrol etmek demek insanların zihinlerini kontrol etmek demektir (VanDijk, 2008: 12-13).

Olumlu Biz Olumsuz Siz: Darbe Girişimi Sonrası Kutlama Yapanlar ve Yas Tutanlar

Darbeye ilgili sosyal medyada paylaşılan tweetler incelendiğinde, tweetleri; darbeye karşı olanlar, darbeye inanmayanlar ve hem darbeye hem başarısız darbe girişimi sonrasında yapılan kutlamalara karşı olanlar şeklinde gruplandırabiliriz.

Bu paylaşımlarda darbeye inanmayanların, darbecilere karşı olumsuz tavır sergilemeyenler “nankör, vatan haini, duruma göre şekil değiştirenler, vb.” şekillerde karşı tarafı suçlayarak, darbeyi inkar ettiklerini ve milleti mağdur ettiklerini belirtmektedir. Bazı tweetlerde de paylaşımlar resimlerle desteklenmektedir. Rastgele seçilen bazı tweetler:

“Milletimiz bu darbe girişimini berterafetmiştir. Tanklarla insanları ezen halka ateş açanlar bu halk sizi unutmayacak” Refik - Davutoğlu @refik000 17 Tem

“Olursa, devrim. Olmazsa, kurgu. Oh. Miss.” MUSTAFA YILDIZ @mustafa27yildiz 17 Tem

“#DarbeDeğilTiyatro diyen gezizekalılar,bizitomadan atılan suyun karşısında duranlardanmışandınız;biz tank paletleri önüne gövdemizi koyduk” Ali ÖZGER @aliozger1453 16 Tem

“Herşey oyun tezgah diyenlere söylüyorum siz o beyinle yaşamayın ananızın karnına geri dönün #VatanBirBayrakBir#NeDarbeNeDiktatörlük” Ebrar @Ebrarkara07 16 Tem

Mağduriyette, “ötekilerin” olumsuz biçimde temsil edildiğinde ve tehditlerle bağdaştırıldığı durumlarda iç grup da bu şekilde “böyle bir tehdidin kurbanı olarak” temsil edilir (VanDijk, 2015: 96). VanDijk’e göre (1992, 92-93’den akt., Keneş, 2011: 89), “biz” e dair olumsuz eylemleri geçiştirirken veya üstünü örterken bir inkar stratejisi olarak yumuşatma, sorunun masumlaştırılıp meşrulaştırılmasına aracılık eder. Bu strateji özellikle, daha güçlü ilişki kurallarının olduğu sosyal durumlarda yaygın biçimde kullanılır.

Twitter’deki paylaşımlarda darbeye inanmayanlar, darbenin tiyatro olduğunu, belirli bir gruba ait radikal dinci şahısların darbeyi bastırma adı altında darbe yaptığını, darbenin bu kadar kısa sürede bastırılmasını öne sürerek dağdaki terörü de kısa sürede engellemeleri gerektiğini vurgulamaktadırlar. Olumlu kendini sunma ise bir gurubun ideolojisini tanımladığı için ideolojiktir (vanDijk, 2015: 92).

“Bukadar kolaysa askerimin yerine dağa çıkın teröründe bitirin #DarbeDeğilTiyatro” Gizem Arslan @gizemarsl1905 16 Tem

“Sokağaçıkta kendini vatan kurtarıp kahraman zanneden yobazlar sürüsü #DarbeDeğilTiyatro” uGuR @ugrpk_1905 16 Tem

“BizzamanındaFeto'ya söverken, siz o zata "Hocam" diyordunuz! #NeDarbeNeDiktatörlük” ulvitopcu @ulvtpc 16 Tem

İmada, bağlamsal sebeplerden dolayı konuşmacıların bildikleri her şeyi ifade etmesi gerekmemektedir. İma edilen bilgi dinleyicilerce ortak bilgi ve tutumlardan çıkarılabilir (vanDijk, 2015: 84). Sosyal medyadaki bazı paylaşımcılar darbeden radikal dinci grupları ima yolu ile sorumlu tutmaktadırlar. Van Dijk’e(1991: 183’den akt. Köker ve Doğanay, 2010: 155) göre, imalar ve dolaylılık çoğu zaman belirsizlik şeklinde karşımıza çıkar. Özellikle edilgen fiiler veya isimleştirmelerle olumsuz eylemlerde kimin sorumlu olduğu gizlenmeye çalışılır. Böylelikle “biz ve onlar” karşıtlığı içinde “onlar” olumsuz eylemlerin aktörleri biçiminde tanımlanırken “biz” ait bu tür eylemlerin failleri gizlenir.

İnkâr Edilen ve İnanırcılığı Olmayan Darbe: Darbe Değil Tiyatro

15 Temmuz darbe gecesi yaşanan olaylar sosyal medyada farklı farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bazı Twitter paylaşımcıları darbenin gerçek olmadığını çeşitli argümanlara dayanarak savunurken bazıları da asıl darbecilerin darbeyi inkar edenlerin olduğunu belirtmektedir. Söylem analizinde inkar etme stratejisiyle suçlama kabul edilmez ve problemin olmadığı iddia edilir. İnkâr söylemiyle, örgüt ya da şahıs ya suçu kendilerinin yapmadığını belirtir ya da başkalarına yükler. İnkâr etme stratejisi kamu tarafından desteklendiğinde manidar olur. Olayın ve olaya karışan kişilerin net olarak ortaya çıkarılmaması veya ispatlanamaması durumu stratejinin en iyi kullanıldığı zamandır (Smith, 2005: 104).

“Ülke de darbe varken bütün bakanlar nasıl tv de konuşabiliyor ben anlamadım #DarbeDeğilTiyatro”
Umut Öztoklu @rudimser 16 Tem

“16 Tem Mudanya, TürkiyeKim ne derse desin bu seneryolu kurgulanmış bir girişimdir ve tarih önünde rezilliğimizi birkez daha tescillemiş olduk..#15Temmuz” Denizhan Ergünün @KptDenizhan

“Gece yarısı darbe mi olurmuş Olurmuş! Peki neden? B.ka batmış demokrasiyi rafa kaldırıp KANLI BAŞKANLIK YOLUnu açmak için #DarbeDeğilTiyatro” Esvan Karaoğlu @esvankaraoğlu 15 Tem

Twitter’da paylaşımda bulunan belirli bir grup geçmişte yapılan darbelere göndermede bulunarak 15 Temmuz darbe girişiminin inandırıcı olmadığını savunmaktadır. Bazıları ise asıl darbecilerin darbeyi inkar edenler olduğunu, Gezi eyleminde bu kadar sakin davranmadıklarını belirterek birbirlerini suçlamaktadırlar.

“ "Tiyatro" diye yazılır."keşke darbe başarılı olsaydı" diye okunur. #darbedeğiltiyatro” Sedanur Güneş @Sedanurgns61 17 Tem

““#gezi'de 1 kıza biber spreyi sıkdı, şehri 1 ay işgal ettiniz. Meclis bombalandı, "tiyatro" diye evde oturdunuz. Allah kahretsin. #15temmuz” NoirTurc @noirturc 17 Tem

İnkâr söyleminde temel stratejilerden bir tanesi “tersine çevirme” dir. Bu strateji temel anlamda “biz ve onlar” üstüne kurulsun da tartışılan konunun önemi ve önceliğine göre suçlanan aktör ve suçlama şekilleri değişebilir. Mağdur söyleminin kurulmasında yalnızca “olumsuz öteki” öne çıkarılmakta, hoşgörü söyleminde “olumlu kendi” üstü örtük “olumsuz öteki” yöntemleri inkar stratejilerinden bazılarıdır (vanDijk, 1992a: 9; 1992b: 89-94; 2008: 110’dan akt. Keneş, 2011: 79).

Şehit Edilen Halktan, Kandırılan Askerlere Darbe Mağdurları

15 Temmuz darbe girişimi gecesinde çok çeşitli olaylar meydana gelmiştir. Yaşanan üzücü olaylar insanlar tarafından farklı şekilde algılanmıştır. Belirli bir grup kutlamaları, coşkuyu savunurken diğer gruplar ise yüzlerce şehidin verildiği 15 Temmuz Darbe Girişimi gecesi sonrasındaki kutlamalara olumsuz yaklaşmaktadır. Farklı görüşler sosyal paylaşım sitesinde kutuplaşmalara yol açmıştır.

“Herselâ da her ezanda insanın tüyleri tekrar tekrar diken diken olur mu? Rabbim sana hamd olsun..#15temmuz#demokrasibayramı” Canan Kekeçoğlu @KekecogluCanan 16 Tem

“#15temmuz bayram değil kara bir lekidir... Coşku ile neyin kutlaması bu ölen insanların mı ???”
Zafer ŞİMŞEK @zafersimsek25 16 Tem

Kutuplaşma, dostların ve yardımcılarının bir tarafta olduğu düşmanların ise karşı tarafta olduğu durumlarda karşıtlık eylemi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kutuplaşmada açıkça bir zıtlık bulunmaktadır. Özellikle söylemler “iç grup biz ve dış grup onlar” üstüne inşa edilir (VanDijk, 20015: 91).

“Gevşemeyelim, Rehavete kapılıp; Okçular Tepesi'ni zalimlere, hainlere vatansızlara bırakmayalım.”
Muhammed Albayrak @MuhammedAlbyk 16 Tem

“PR yapan reklam şirketleri yok misyoner sanatçılar yok bbc,cnn,fox yok sadece minarelerde sela ve iman dolu serhatlar var. #gezi#15temmuz” C'E 8_7@HasanPasa 16 Tem

*“Hatırlayın okçular tepesini bitti deyip bırakmayın Allah için meydanları
#TurkeyCoupAttempt#DarbeyeHayır#15Temmuz”* neslihanözyaşar @OzyasarNeslihan 16 Tem

6. Sonuç

Twitter’da 15 Temmuz Darbe Girişimiyle ilgili paylaşımlar incelendiğinde söylemsel anlamda temel olarak grupların “olumlu biz-olumsuz siz, inkar ve kutuplaşma” stratejileri uygulandığı gözlemlenmiştir.

Paylaşımlarda söylemsel açıdan temel stratejilerden bir tanesi de “kutuplaşma” olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar birbirleriyle 15 Temmuz Darbe Girişimi hakkındaki görüşler, kutlamaların olması yahut yas tutulması hususunda farklı görüşler dile getirmiş ve bunu argümanlarla desteklemeye çalışmışlardır.

Sonuç olarak; seçim ile iktidara gelen en kötü yönetim, demokratik olmayan, silahların gölgesinde iktidara gelen en iyi askeri yönetimden çok daha iyidir. Ülke tarihinde neredeyse her on yılda bir laikliği koruma, halkın menfaatlerini gözetme bahanesiyle yönetime el koyan cuntaların ülkenin sosyal, ekonomik, siyasi çıkarlarına geri dönülemez zararlar verdiğini gören halkın 15 Temmuz 2016’da canı pahasına da olsa vermek istediği mesaj halkın istemediği sürece hiçbir yönetimin zorla gönderilemeyeceğidir.